



Externe bijdrage: tijd om fundamentele waarden te hernieuwen

*Door Michael Lindenbauer,
Regionaal Vertegenwoordiger voor
West-Europa van de UNHCR*

Maart 2016

2015 zal heel vermoedelijk worden herinnerd als het jaar waarin vluchtelingen en asiel de kern van de debatten vormden in Europa. Vervolging, conflict en armoede hebben meer dan één miljoen mensen ertoe gedwongen om naar het continent te vluchten – cijfers die we al sinds decennia niet meer hebben gezien.

In tegenstelling tot andere personen die in het recente verleden naar Europa zijn gekomen, gaat het hierbij niet gewoon om een migratieverschijnsel, maar wel om een vluchtelingencrisis. De overweldigende meerderheid van de vluchtelingen die over zee aankomen en door de talrijke landen in en rond Europa verder trekken, zijn afkomstig uit conflictzones en uit landen waar mensenrechtenschendingen schering en inslag zijn. Een op de twee personen die in 2015 de Middellandse Zee zijn overgestoken – een half miljoen mensen – waren Syriërs die de oorlog in hun land waren ontvlucht. Afghanen vormden 20% en Irakezen 7% uit van deze groep nieuwkomers.

Die ontluisterende getallen kunnen dan wel een schokkende 'nieuwe' realiteit lijken voor Europa, maar de vluchtelingencrisis was al eerder een feit. Het werd enkel een wereldwijd probleem dat de aandacht van alle partijen volledig opeiste toen er vluchtelingen naar Europa begonnen te komen. Dit leidde tijdelijk tot een grotere financiering en een toegenomen aandacht voor de situatie in Europa en in het Midden-Oosten. De financiering van de vluchtelingenoperaties in andere delen van de wereld, in het bijzonder in Afrika, blijft echter dramatisch ontoereikend. UNHCR worstelt voortdurend om vluchtelingen uit de Centraal-Afrikaanse Republiek, Zuid-Soedan en Somalië te ondersteunen.

Het conflict in Syrië als belangrijkste reden

Wat heeft de toestroom van vluchtelingen in Europa nu precies veroorzaakt?

Een eerste belangrijke reden voor deze vluchtelingenstroom naar Europa was het conflict in Syrië waardoor miljoenen mensen op de vlucht werden gedreven en ontelbare andere nog vastzitten in het land zelf. Na verscheidene jaren van conflict hebben vele Syriërs de hoop op een politieke oplossing voor hun land en voor de regio opgegeven.

Ten tweede verslechterden de levensomstandigheden van de meer dan vier miljoen vluchtelingen in de buurlanden van Syrië zeer snel. Na verscheidene jaren in ballingschap te hebben geleefd, hebben vele Syriërs al hun spaargeld opgebruikt en leven nu in schrijnende armoede. Meer dan 80% van de Syriërs in Jordanië en 90% in Libanon, leven onder de armoededrempel en slechts ongeveer de helft van de kinderen lopen in een of andere vorm school. In vele landen in de regio kunnen Syrische vluchtelingen niet werken, wat de kwetsbaarheid van hun situatie alleen maar doet toenemen.

Ten derde was het Wereldvoedselprogramma in 2015 genoodzaakt om de voedselhulp aan de Syrische vluchtelingen bij gebrek aan financiële middelen met 40% te verminderen, waardoor vele vluchtelingen de indruk kregen dat de internationale gemeenschap hen in de steek liet. Dit leidde ertoe dat velen van hen zich op weg begaven naar Europa.

Gezien deze context mag de stijging van het aantal vluchtelingen dat naar Europa is gekomen – vooral in de tweede helft van 2015 – eigenlijk niet verwonderlijk zijn. Niettemin reageerde Europa grotendeels onvoorbereid en verdeeld op dit feit, wat resulteerde in een nogal chaotische respons op de plotse toevloed van vluchtelingen aan de Europese kusten. Tienduizenden mensen trokken van Griekenland door de Westelijke Balkan verder naar het noorden. Ze kwamen vast te zitten aan verscheidene grenzen, wat de toestand – mede door de intrede van de winter – steeds hachelijker maakte en tot ondraaglijke levensomstandigheden leidde. Het gebrek aan een coherente en gecoördineerde Europese respons op een toestand die dag na dag verslechterde, vergrootte het menselijke leed van de asielzoekers en schiep een vruchtbare context voor opportunisten en mensensmokkelaars.

Toch mag niet worden vergeten dat 2015 ook een jaar was dat werd gekenmerkt door een opmerkelijke solidariteit van de Europese burgers en van het maatschappelijke middenveld met de vele asielzoekers die elke dag opnieuw op hun grondgebied strandden. Op de Griekse eilanden, maar ook in andere landen van Europa, waaronder België, reikten duizenden vrijwilligers een helpende hand aan hen die op de vlucht waren voor het oorlogsgeweld en de schendingen van de mensenrechten.

Niettemin heette niet iedereen hen hartelijk welkom. De UNHCR stelt met groeiende bezorgdheid vast dat er zich in een aantal Europese landen recent een toename heeft voorgedaan van de antivreemdelingenretoriek, discriminerend gedrag, incidenten van fysiek geweld en extremistische gevoelens.

Het Europese asielstelsel veiligstellen

UNHCR is ook bijzonder bezorgd over de asielbeperkingen die sommige lidstaten van de Europese Unie hebben ingevoerd of aan het invoeren zijn, ook wat de gezinshereniging betreft. Door het gezinsherenigingsproces te beperken, is het risico reëel dat meer vrouwen en kinderen die door middel van de bestaande procedures hun gezin op een veilige manier zouden kunnen vervoegen nu hun toevlucht zullen nemen tot gevaarlijke zeeroutes en tot mensensmokkelaars om met hun geliefden te worden herenigd. Verder heeft het leven zonder gezin ook een grote impact op het welzijn van vluchtelingen en op hun vermogen om zich te integreren.

Nu Europa zich op een kruispunt bevindt voor een van de meest beslissende kwesties in zijn geschiedenis, is het pijnlijk duidelijk geworden dat het Gemeenschappelijk Europees Asielstelsel gevaarlijk onder druk is komen te staan. Het bestaande raamwerk lijkt niet in staat om een oplossing te bieden voor het vluchtelingenprobleem en het Europese asielstelsel zelf is in gevaar.

Noodzaak van een effectieve respons

UNHCR is van oordeel dat er nood is aan een omvattende en veelzijdige respons. Onder andere, zijn de volgende prioritaire gebieden van cruciaal belang voor een dergelijke respons.

Ten eerste moet het een topprioriteit zijn om de oorzaken van de verplaatsingen aan te pakken. De massale toevloed van personen zal niet ophouden tot de onderliggende oorzaken van hun trieste lot worden aangepakt. Er moet veel meer worden gedaan om conflicten te vermijden en om de oorlogen te beëindigen die ontelbare mensen uit hun huizen verdrijven. Dit werd ook erkend door de Europese Commissie toen ze naar aanleiding van de goedkeuring van de Europese Agenda voor Migratie in mei 2015 - in september 2015 een reeks maatregelen uitvaardigde om een beter antwoord te bieden op de vluchtelingen crisis en om de diepere oorzaken van illegale migratie in Afrika aan te pakken. De Agenda omvat voorstellen voor relocatie en een Noodtrustfonds voor Afrika van de Europese Unie (opgestart op de Top van Valletta in november 2015).

Ten tweede moet de steun aan gastgemeenschappen in derde landen worden versterkt. Hoezeer Europa ook te kampen heeft met de toegenomen vluchtelingenstromen aan zijn kusten, die cijfers verbleken in vergelijking met de onwaarschijnlijke aantallen Syrische vluchtelingen die worden opgevangen door landen als Turkije (2,5 miljoen), Libanon (meer dan 1 miljoen) en Jordanië (650.000). Het volstaat niet om zich lovend uit te laten over hun ongelofelijke gulheid. Die landen hebben ook onze hulp nodig om hen in de toekomst in staat te stellen het leeuwenaandeel van Syrische vluchtelingen te blijven verwelkomen. Dit is evenzeer het geval voor andere landen aan de grens met conflictgebieden, vaak ontwikkelingslanden, die per slot van rekening wereldwijd nog altijd 9 op de 10 vluchtelingen opvangen.

Na afloop van de tweedaagse conferentie die in februari 2016 in Londen plaatsvond, hebben donoren en gastlanden meer dan 6 miljard USD bijeengebracht en aanhoudende steun beloofd voor meer dan 22,5 miljoen Syriërs, zowel in Syrië zelf als elders in de regio. UNHCR is in het bijzonder verheugd over de vaste toezeggingen van Europese landen tijdens de conferentie om de Syriërs en hun burens te steunen. Het is echter van groot belang om die toezeggingen snel te vertalen in acties ter plaatse om aan de vele verdreven Syriërs een echte levenslijn en een glimp van hoop te bieden.

Ten derde moeten de Europese staten de mensen meer legale en veilige vormen van toegang bieden tot bescherming in Europa. Zowel relocatie als hervestiging moeten de kans krijgen om te werken. Het zijn instrumenten van solidariteit die dringend vereist zijn om een alternatief te bieden voor mensensmokkel en mensenhandel en die het verlies van levens in de Middellandse Zee zouden kunnen verminderen. Ze kunnen ook een antwoord bieden op veiligheidsproblemen door te verzekeren dat de mensen die hier aankomen gekend zijn en op een georganiseerde manier toegang krijgen tot het land.

Toegegeven, de concrete uitvoering van relocatieprogramma's bevat een aantal uitdagingen, zoals vertragingen bij het opzetten van de hotspots en een effectieve registratie. Tot op heden werden slechts enkele honderden asielzoekers via relocatie overgebracht van Griekenland en Italië naar andere lidstaten van de Europese Unie. Toch heeft het proefproject aangetoond dat dit kan werken indien er de wil is. Een vorm van billijke spreiding zal wellicht de enige oplossing bieden voor de onevenwichtige verdeling van asielzoekers en vluchtelingen over de verscheidene lidstaten. Met de invoering van steeds strengere beperkingen, in het bijzonder langs de Westelijke Balkanroute, is een activering van die mechanismen om Griekenland bij te staan nog dringender geworden.

Een blik in de toekomst

Ook 2016 zal vermoedelijk een moeilijk jaar zijn, aangezien er grote aantallen vluchtelingen blijven toestromen. De diverse landen zullen hun inspanningen duidelijk moeten opdrijven om de bewegingen van vluchtelingen in Europa beter onder controle te houden. Ondanks de grote stromen vluchtelingen die in Europa blijven binnenkomen, is en blijft deze crisis beheersbaar. Daartoe is echt een solide, gemeenschappelijke strategie vereist, gebaseerd op gedeelde verantwoordelijkheid, solidariteit en onderling vertrouwen tussen de lidstaten van de Europese Unie.

Humanitaire organisaties als UNHCR zullen vluchtelingen blijven beschermen en bijstaan en steun blijven bieden aan regeringen om een antwoord te kunnen bieden op de huidige situatie. De ervaring leert ons echter dat er geen humanitaire oplossingen bestaan voor humanitaire problemen. De werkelijke oplossing is altijd politiek. Europese en wereldleiders moeten een actievere rol spelen in de aanpak van de onderliggende oorzaken van conflicten en schendingen van de mensenrechten. Dat is de enige manier waarop een duurzame vermindering van de massale vluchtelingenstromen kan worden gerealiseerd.

Voor Europa is een moment van waarheid aangebroken om haar engagement voor waarden als mensenrechten en vluchtelingenbescherming te hernieuwen. Dit zijn uiteindelijk de fundamenten waarop de Unie is gebouwd.